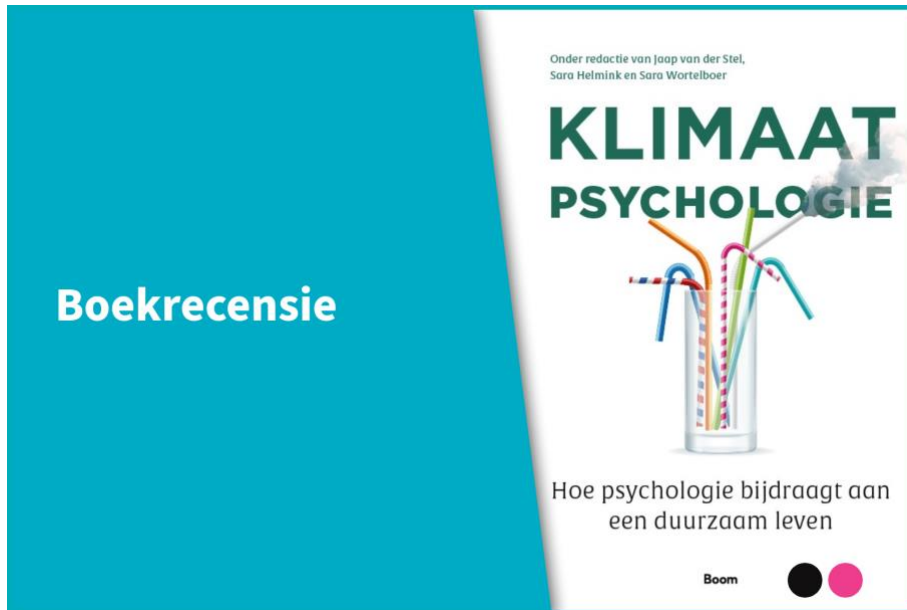

Boekrecensie

door Rita Snel

Inleiding

Menselijke beslissingen en gedrag zijn zowel het probleem als de oplossing voor klimaatverandering. Hoe wij door ons gedrag in deze noodtoestand zijn beland, maar ook hoe wij deze kunnen tegengaan, zijn typisch vraagstukken voor de psychologie. Hoe de klimaatcrisis ons als mensen beïnvloedt en hoe wij op onze beurt de crisis beïnvloeden wordt uitgebreid beschreven in dit boek.

Waarom heeft de wereld klimaatpsychologie nodig?

De laatste jaren komt steeds vaker de vraag naar boven waarom mensen, ondanks de overtuigende statistieken en steeds betrouwbaardere klimaatmodellen, weinig onder de indruk lijken van de ernst van het onderwerp en hun leefstijl niet willen aanpassen. Meer en meer lopen we tegen psychologische grenzen op: ons “irrationele brein”, ons groepsgedrag en onze vastgeroeste gewoonten houden in veel gevallen de broodnodige transities tegen. De veelomvattendheid van de problematiek maakt dat het echt te simpel gedacht is om alle hoop te vestigen op technologische innovaties. In dit boek wordt gesteld dat veranderkracht op macro, meso en micro-niveau nodig is: we hebben allemaal een rol te vervullen die past bij onze impact en reikwijdte. We hebben wetgeving en richtinggevende maatregelen nodig, het bedrijfsleven heeft een grote taak en wijzelf kunnen meer duurzame keuzes maken. De spanning tussen het grote en collectieve probleem en de manieren waarop individuen daarmee omgaan is een terugkerend element in dit boek.

Ik vind dit onderwerp als gepensioneerd vakgenoot en actief lid van de Grootouders voor het Klimaat in Haarlem razend interessant en heb het boek met veel plezier gelezen. De

vraag die mij daarbij steeds sterk heeft beziggehouden is: hoe bereiken we andere bezorgde grootouders door alle politieke kleurings heen? De gedeelde zorg om de wereld die wij achterlaten aan de volgende generaties moet toch een verbinding geven die onze krachten kan verenigen en versterken? We zijn daarbij ook nog de grootste bevolkingsgroep (“de grijze golf”) in Nederland die als ze samenwerkt een grote politieke en maatschappelijke invloed kan hebben.

Met die bril op zal ik de inhoud van dit boek verder bespreken.

Het eerste deel van het boek gaat over achtergronden en grondslagen. Onderwerpen als het begrip duurzaamheid, veerkracht en klimaat adaptatie, gevolgen voor de psychische gezondheid, systeemvisie op gedrag en klimaat en klimaatcrisis vanuit internationaal perspectief komen aan de orde. Soms wat theoretisch, maar goed leesbaar. Het meest concreet en inspirerend vind ik de bijdrage van de psychologie aan de oplossing van het klimaatprobleem. Het gaat over de motivatie van mensen om zich “klimaatrelevant” te gedragen. Daarin staan wat interessante gegevens uit onderzoeken: De waarden die mensen nastreven op het gebied van klimaat worden onderscheiden in *zelf-overstijgende waarden* (geven om de natuur en het welzijn van anderen) en *zelf-verrijkende waarden* (verkrijgen van bezit en nastreven van plezier). Er wordt gesteld dat mensen het beiden in zich hebben, maar dat er wel onderscheid te maken is in welke waarde het meest vooraanstaand is en dus bepalend is om wel of niet tot klimaatactie over te gaan. Ik vraag me af welke rol de levensfase hierin speelt: in mijn optiek zijn grootouders in het algemeen minder gericht op de zelfverrijkende waarden (misschien omdat ze al genoeg hebben?) en meer gericht op de toekomst van de wereld voor hun (klein)kinderen. Dat zou ze dan meer actiegericht kunnen maken.

Er wordt ook een onderzoek aangehaald waaruit blijkt dat we de waarden van anderen slecht inschatten. We onderschatten de zelf-overstijgende kant van mensen en overschatten de egoïstische waarden. We denken als actieve Grootouders voor het Klimaat dus gauw dat anderen het klimaat niet belangrijk vinden en ook dat onze klimaatacties weinig zin hebben, terwijl dat zeker niet het geval is! Om klimaatactie bij anderen te stimuleren is het wel nodig zelf meer positieve verhalen te vertellen over duurzame handelingen en overtuigingen. Dit als tegenwicht voor alle reclames die mensen over zich heen krijgen en die vooral gericht zijn op zelfverrijking.

Het tweede deel van het boek gaat over praktijk en beweging. Het omgaan met eco-emoties, therapie bij klimaatgerichte psychische klachten en klimaatactivisme komt uitgebreid aan de orde. Klimaatpsychologie en media is in dit onderdeel voor mijn invalshoek een interessant hoofdstuk. Het beschrijft o.a. de veranderde rol van de journalisten en de invloed van economische onzekerheid, belangenbehartiging en het gebruik van algoritmes op welk nieuws tot ons komt. Leuk vond ik te lezen dat een krant als de Guardian niet alleen stelling neemt door fossiele advertenties te weren, maar ook door campagne te voeren tegen fossiele bedrijven (“Keep it in the ground”) en door elke week aandacht te geven aan klimaatverandering in plaats van alleen uitzonderlijk

nieuws over dit onderwerp te melden. Omdat we tegenwoordig veel meer zelf bepalen wat we lezen of kijken is het zorgwekkend dat de mens geneigd is om informatie te zoeken die aansluit bij het eigen gedachtengoed (confirmation bias). Tegelijkertijd kunnen door de nieuwe mediatechnieken groeperingen makkelijker een netwerk vormen zonder tussenkomst van grotere instituties. Zo kunnen protestbewegingen en demonstraties massaal voet aan de grond krijgen en de klimaatproblematiek (inter) nationaal agenderen.

Verhalen maken (story telling) is van losse gebeurtenissen een samenhangend geheel maken en dat maakt ze zeer geschikt om klimaatverandering duidelijk te maken. Er worden voorbeelden gegeven van verhalen die mensen tot klimaatactie aan moeten zetten (b.v. Al Gore met “An inconvenient truth” of de actie “een beter milieu begint bij jezelf” en uitgelegd waarom deze niet (zoals gewenst) gewerkt hebben. Ook worden er in de mediaverhalen in omloop gebracht die opzettelijk actiebereidheid tegengaan of vertragen (b.v. Is de mens wel verantwoordelijk voor klimaatverandering? En is het wel wenselijk en/of betaalbaar er iets tegen te doen?) De nieuwssites kiezen nog te veel voor vertragende vertelvormen over klimaatbeleid en benadrukken bijvoorbeeld dat het welzijn of de economie erop achteruit zal gaan of dat met name armere groepen worden getroffen. Om draagvlak te krijgen voor klimaatbeleid moet er meer aandacht gegeven worden aan de positieve gevolgen, waarom het eerlijk is of oplossingen over hoe het eerlijk kan worden ingericht.

Het hoofdstuk klimaatonderwijs aan kinderen en adolescenten is inspirerend en geeft vele handvatten voor - en verwijzingen naar bestaand lesmateriaal. Ik was verrast door het project “kijk in de zeespiegel”, een goed voorbeeld van een multidisciplinaire aanpak en van interactief en aansprekend lesmateriaal. De volgende hoofdstukken in het tweede deel gaan over hoe de opgedane kennis van de klimaatpsychologie zijn weg kan vinden naar de beleidsmakers en het bedrijfsleven, met veel voorbeelden uit de praktijk. Ook het voeren van klimaatgesprekken als veranderinstrument komt uitgebreid aan de orde. Tot slot wordt positief vooruitgekeken naar de toekomst en aanbevelingen gedaan voor toekomstig onderzoek.

Tot slot

Het lezen van dit boek heeft me veel informatie gegeven over de stand van zaken op gebied van onderzoek, ontwikkelingen en praktijk van de klimaatpsychologie in Nederland en in de rest van de wereld. Het is prettig leesbaar en geschikt voor een breed publiek, zeker niet alleen “voer voor psychologen”. Ik ben trots op het werk van mijn vakgenoten die nu de publiciteit hebben gezocht om de kennis die zij hebben zichtbaar te maken en hun verantwoordelijkheid te nemen in het zoeken naar oplossingen. Het heeft mezelf ook geïnspireerd en gesterkt om de rol van de media meer aandacht te geven en waar mogelijk positief in te zetten om meer bekendheid en draagvlak voor onze klimaatacties te creëren en binnen “de grijze golf” meer mensen te kunnen mobiliseren.